

ЗАСТОСУВАННЯ ЛІНГВІСТИЧНИХ ІГОР НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА ПІДГОТОВЧИХ КУРСАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Будянська Вікторія Анатоліївна
к.пед.н., доцент
Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця
м. Харків, Україна

Дана стаття присвячена проблемі застосування лінгвістичних ігор на заняттях з української мови на підготовчих курсах ЗВО економічного профілю. Перспективним напрямком даного дослідження є розробка системи лінгвістичних ігор, що можна застосовувати на заняттях з української мови при підготовці спеціалістів будь-яких спеціальностей, зокрема при підготовці майбутніх фахівців економічного профілю.

Ключові слова: *комунікативна компетентність, мовна компетентність, лінгвістична компетентність, термінологія, лінгвістична гра.*

Реаліями сьогодення є становлення нової системи освіти, орієнтованої на входження до світового освітнього простору. Освіта має стати інноваційним середовищем, у якому учні й студенти отримують навички та вміння самостійно здобувати знання й застосовувати їх у практичній діяльності. Це зумовлено тим, що кількість засвоєних готових знань не гарантує успіху в професійній діяльності й житті загалом, тому в сучасних умовах навчання як засвоєння готових знань утратило свою актуальність. Отже, як основна освіта, так і додаткова покликані не давати готові знання, а організовувати процес навчання шляхом використання інноваційних педагогічних методів, одним з яких є ігровий метод. Це доводить актуальність нашої статті.

Метою статті є доведення доцільності застосування лінгвістичних ігор на заняттях з української мови на підготовчих курсах ЗВО економічного профілю.

Завдання дослідження: 1) довести актуальність даної проблеми; 2) розкрити сутність термінів «комунікативна компетентність», «мовна компетентність», «лінгвістична компетентність»; 3) зробити аналіз методу «лінгвістична гра»; 4) показати приклади використання лінгвістичних ігор у процесі підготовки слухачів підготовчих курсів у ЗВО економічного профілю; 5) зробити висновки щодо доцільності використання лінгвістичних ігор при підготовці майбутніх абітурієнтів; 6) визначити пріоритетні напрямки даного дослідження.

З метою реалізації поставлених завдань було використано такі теоретичні **методи дослідження**: аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення психолого-педагогічних, методичних джерел.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні головною метою при навчанні мови є забезпечення комунікативної компетентності учнів. О. Беляєв, Л. Скуратівський, Л. Симоненкова, Г. Шелехова так визначили навчання рідної мови: «Вільне володіння рідною мовою сприяє розумовому й загальному розвитку учнів, успішному засвоєнню ними інших предметів, формуванню їхньої національної самосвідомості, української ментальності, моральних переконань. Саме тому цей предмет повинен бути одним з найголовніших, найпрестижніших...» [1, с. 16]. Комунікативна компетентність полягає у вільному володінні мовою як засобом спілкування. Забезпечення комунікативної компетентності є неможливим без знання системи й структури мови, знань одиниць мови й правил їх з'єднання, володіння синонімією, паронімією, омонімією й багатозначністю, володіння лінгвістичною термінологією (лінгвістичної компетентності), а також без сформованого володіння нормами літературної мови на всіх її рівнях, знання й використання правил граматики й пунктуації (мовної компетентності). Отже, комунікативна компетентність спирається на лінгвістичну й мовну компетентності. Розділяти комунікативну й мовну компетентності не завжди виправдано. Як справедливо зауважив М. Вятютнев, «комунікативна компетенція містить мовну компетенцію, і розрізнення їх деякою мірою

можливо тільки в плані опису, у навчанні же вони мають виступати завжди як єдине ціле... Якщо учні не беруть участь у комунікації з перших кроків занять, механізм засвоєння системи мови в них значною мірою блокується. Із визначення комунікативної компетенції можна зробити висновок, що одиниці мови запам'ятовуються й легко відтворюються, якщо усвідомлюється їх функціональна роль у спілкуванні» [3, с. 39].

Таким чином, доцільність формування комунікативної компетентності полягає в удосконаленні лінгвістичної й мовної компетентностей. Знання, уміння й навички з мови, набуті учнями в школі, є фундаментом для розвитку мовних і комунікативних умінь і навичок у закладі вищої освіти.

Формування мовної й лінгвістичної компетентності відбувається в процесі вивчення всього курсу української мови в школі. Цей курс містить такі основні розділи, як «Фонетика», «Лексика», «Словотвір», «Морфологія», «Орфографія», «Синтаксис. Пунктуація», «Стилістика». Багато робіт присвячені розвитку й удосконаленню різних мовних умінь і навичок. Так, з'явилася низка наукових праць з методики формування орфоепічних умінь і навичок у взаємозв'язку з орфографічними (О. Беляєв, М. Бардаш, М. Вашуленко, М. Рождественський та ін.), лексичних умінь і навичок (М. Дорошенко, А. Іванова, Л. Симоненкова, М. Пентиліук, В. Тихоша, І. Олійник, І. Ющук, В. Ужченко та ін.), морфологічних умінь і навичок (Є. Глопштер, А. Медушевський, І. Ющук та ін.), орфографічних умінь і навичок (М. Бардаш, О. Біляєв, С. Бондаренко, М. Вашуленко, О. Караман, М. Николин, Л. Райська, Л. Симоненкова, О. Хорошковська, І. Хом'як, Н. Шкурятян, І. Ющук, С. Яворська та ін.), пунктуаційних умінь і навичок (Н. Ковальчук, І. Олійник, М. Пентиліук, І. Ющук та ін.) стилістичних умінь і навичок (Н. Бабич, І. Кучеренко, М. Пентиліук, Л. Рожило та ін.).

Деякі аспекти методики повторення української мови в старших класах розглядали такі вчені, як Г. Корницька, В. Мельничайко, Л. Нечволод, Л. Райська, В. Світлаков та ін.

Однак спеціальних досліджень з організації навчання української мови на підготовчих курсах з метою формування мовної й лінгвістичної компетентностей слухачів не проводилося.

На нашу думку, формувати мовну й лінгвістичну компетентності слухачів підготовчих курсів доцільно за допомогою використання різноманітних лінгвістичних ігор – особливого виду дидактичного матеріалу, що дозволяє ефективно вдосконалювати мовлення й мислення, збагачувати словниковий склад учнів, допомагає запам'ятовувати терміни, поняття й категорії. Використання таких ігор сприяє підвищенню ефективності сприймання слухачами підготовчих курсів навчального матеріалу, урізноманітнює їхню освітню діяльність, сприяє формуванню пізнавального інтересу учнів, їхньої зацікавленості у вивченні української мови, стимулює їх до вивчення нових тем.

Лінгвістичні ігри можуть бути різними. Їх можна проводити в усній і письмовій формі, вони можуть бути динамічними й статичними, індивідуальними й груповими.

Серед лінгвістичних ігор популярними є різноманітні вікторини, змагання, розв'язання кросвордів, філвордів, ребусів, загадок тощо.

Наведемо приклади лінгвістичних ігор, що ми застосовували на заняттях з української мови на підготовчих курсах економічного закладу вищої освіти.

ЛІНГВІСТИЧНА ГРА «Хокей»

Тема гри: «Види мовленнєвої діяльності»

Мета гри: закріплення знань з теми.

Хід та правила гри: У грі беруть участь дві команди по шість гравців у кожній (один воротар, два захисники, три нападники). У цій грі «кидок у ворота» означає запитання, поставлене супротивником. Запитання підбирають «нападники». «Гол» – команда не дала відповіді на запитання або відповідь неправильна. «Шайба відбита» – «захисники» або «воротар» дали правильну відповідь. «Суддею» на полі виступає викладач, що стежить за дотриманням

правил, призначає «штрафний» порушникам, дає дозвіл на запитання й відповіді. Усі інші виступають у ролі запасних гравців або вболівальників. Наприкінці гри викладач підбиває підсумки й виставляє оцінки.

Запитання нападників 1-ї команди: Відправлення мовленнєвих акустичних сигналів, що несуть інформацію, – це ... (Відповідь захисників і воротаря 2-ї команди: Говоріння).

Запитання нападників 2-ї команди: При здійсненні яких видів мовленнєвої діяльності діють механізми кодування інформації? (Відповідь захисників і воротаря 1-ї команди: При здійсненні говоріння, письма).

Запитання нападників 1-ї команди: Розшифрування графічних знаків і розуміння їх значень – це... (Відповідь захисників і воротаря 2-ї команди: Читання).

Запитання нападників 2-ї команди: При здійсненні яких видів мовленнєвої діяльності діють механізми декодування інформації? (Відповідь захисників і воротаря 1-ї команди: При здійсненні слухання, читання).

Запитання нападників 1-ї команди: При здійсненні яких видів мовленнєвої діяльності людина оперує акустичними сигналами? (Відповідь захисників і воротаря 2-ї команди: При здійсненні говоріння, слухання).

Запитання нападників 2-ї команди: При здійсненні яких видів мовленнєвої діяльності людина оперує графічними знаками? (Відповідь захисників і воротаря 1-ї команди: При здійсненні письма, читання).

Запитання нападників 1-ї команди: Етапами читання є... (Відповідь захисників і воротаря 2-ї команди: Зорове сприйняття, інтерпретація прочитаного).

Запитання нападників 2-ї команди: Назвіть типи алгоритму читання. (Відповідь захисників і воротаря 1-ї команди: Диференціальний та ідеальний алгоритми читання).

Запитання нападників 1-ї команди: Що таке «ключові слова»? (Відповідь захисників і воротаря 2-ї команди: Ключові слова – це слова, що несуть основне смислове навантаження).

Запитання нападників 2-ї команди: Що таке «домінанта» тексту? (Відповідь захисників і воротаря 1-ї команди: Домінанта – це основне значення тексту).

Запитання нападників 1-ї команди: Що таке «сміслові ряди»? (Відповідь захисників і воротаря 2-ї команди: сміслові ряди – це словосполучення й речення, які складаються з ключових слів і деяких допоміжних слів).

Запитання нападників 2-ї команди: Що таке «анотація»? (Відповідь захисників і воротаря 1-ї команди: Анотація – це коротка характеристика статті або книги).

Запитання нападників 1-ї команди: Який вид читання вимагає глибокого засвоєння прочитаної інформації? (Відповідь захисників і воротаря 2-ї команди: Поглиблене читання).

Запитання нападників 2-ї команди: Скільки джерел використовують для складання реферату-резюме? (Відповідь захисників і воротаря 1-ї команди: Одне).

Запитання нападників 1-ї команди: Що таке «сміслова компресія»? (Відповідь захисників і воротаря 2-ї команди: Сміслова компресія – це згортання фраз).

Запитання нападників 2-ї команди: Що таке «протокол»? (Відповідь захисників і воротаря 1-ї команди: Протокол – це документ, що фіксує хід обговорення питань і прийняття рішень на зборах, нарадах колегіальних органів).

Запитання нападників 1-ї команди: Що таке «договір»? (Відповідь захисників і воротаря 2-ї команди: Договір – це документ, що юридично оформлює взаємні обов'язки рівноправних партнерів).

ЛІНГВІСТИЧНА ГРА «Мовленнєва естафета».

Мета гри: закріплення знань з теми «Стилї мовлення».

Хід та правила гри: Гра проводиться між командами з трьох учасників. Вони стають у колони таким чином, щоб між учасниками однієї команди була відстань три кроки, а між колонами – відстань, достатня для того, щоб учасники

не заважали одне одному. За жеребкуванням гру починає учасник однієї з команд. Перший учасник команди проходить три кроки, називаючи при кожному кроці один з термінів (терміни записані на дошці) та дає визначення цього терміна. Якщо він помиляється або не може дати визначення терміна, право відповіді передається команді-супернику, якщо ні – то через три кроки естафета передається наступному учасникові, якому треба зробити шість кроків. Виграє та команда, яка першою виконала завдання. Після закінчення гри викладач оцінює відповіді учасників.

Терміни: стилістика, стиль, розмовний стиль, науковий стиль, науково-популярний стиль, публіцистичний стиль, художній стиль, текст, ланцюговий зв'язок тексту, паралельний зв'язок тексту, культура мовлення.

ЛІНГВІСТИЧНА ГРА «Відкритий марафон».

Мета гри: удосконалення знань з теми «Мовленнєва компетентність у менеджменті».

Хід та правила гри: Передаючи одне одному уявний мікрофон, учасники визначають, що таке, на їх думку, мовленнєва компетентність, а також значення цього феномену в професійній діяльності менеджерів. Якщо учаснику нічого додати до сказаного, він виходить з гри. Виграє той, хто останнім залишається в грі.

ЛІНГВІСТИЧНА ГРА «Ланцюжок» (1-й варіант)

Мета гри: удосконалити навички вживання економічних термінів в усному мовленні.

Хід та правила гри: Викладач (або інший ведучий) говорить речення, вилучаючи економічний термін. Перший учасник (визначається за жеребкуванням) вводить цей термін у речення. Далі ведучий говорить наступне речення, вилучаючи економічний термін. Другий учасник (що сидить поряд з першим) вводить цей термін в речення. На кому «ланцюжок» обривається, той виходить з гри.

Приклади речень з вилученими термінами й відповіді:

- 1) ... – це сфера економіки, у якій створюються життєві блага, призначені для задоволення людських потреб (виробництво).
- 2) ... – економічне суперництво між виробниками товарів та послуг за вигідніші умови діяльності, збуту товарів, послуг та одержання максимального прибутку (конкуренція).
- 3) – загальний еквівалент, який вимірює вартість усіх товарів і послуг (гроші).
- 4) ... – це наказ власника банківського рахунка відрахувати певну суму на користь пред'явника (чек).
- 5) ... – це письмове зобов'язання боржника сплатити певну суму у визначений термін (вексель).
- 6) ... – це розрахунковий засіб, який найчастіше банки видають своїм клієнтам (кредитна картка).
- 7) ... – це злиток металу, масу й пробу якого засвідчено печаткою (монета).
- 8) ... – кількість грошей, яку сплачують за товар (ціна товару).
- 9) ... – працівник біржі, діяльність якого полягає в обслуговуванні членів і гостей біржі, тобто в оформленні угод між продавцями й покупцями цінних паперів (маклер).

ЛІНГВІСТИЧНА ГРА «Ланцюжок» (2-й варіант)

Мета гри: удосконалити навички вживання економічних термінів в усному мовленні.

Хід і правила гри: Учасники по черзі називають економічні терміни, які починаються з букви «а». На кому «ланцюжок» обривається, той виходить з гри.

1-й учасник: агент; 2-й учасник: аванс; 3-й учасник: авізо; 4-й учасник: абсолютна вартість; 5-й учасник: амортизація; 6-й учасник: акція; 7-й учасник: анульований договір; 8-й учасник: аудит; 9-й учасник: аукціон; 10-й учасник: асортимент товарів.

ЛІНГВІСТИЧНА ГРА «Так чи ні»

Мета гри: усвідомлення змісту економічних термінів.

Хід та правила гри: Ведучий (викладач) пропонує твердження, на які треба відповісти «ТАК» чи «НІ». Учасники розподіляються на дві команди. Відповідають по черзі. Кожна правильна відповідь – один бал. Перемагає команда, яка отримає найбільшу кількість балів.

1. Економічна наука досліджує, як має розвиватися суспільство (НІ).
2. Потреба – це необхідність мати якомога більше товарів і послуг (НІ).
3. Кооперація праці – це поділ праці, коли багаті спеціалізовані виробники окремо беруть участь у процесі виробництва (НІ).
4. Рента – це дохід власників від такого фактору виробництва, як земля (ТАК).
5. Менеджер – це людина, що приймає рішення про спосіб комбінування факторів виробництва (ТАК).
6. Ефективність – співвідношення доходів і витрат виробництва за певний проміжок часу (ТАК).
7. Зобов'язання купити (продати) товар за певною ціною називається опціоном (НІ).
8. Активні операції – це банківські операції, спрямовані на використання ресурсів банку (надання позичок) (ТАК).
9. Ф'ючерсна угода – зобов'язання продавця здійснити продаж певної кількості товару певної якості в зазначений термін (НІ).
10. Форвардна угода – придбання права купити або продати в майбутньому товар за певною ціною, яка визначена товарною біржею (НІ).

ЛІНГВІСТИЧНА ГРА «Хто більше».

Мета гри: удосконалення знань у галузі економічної термінології.

Хід та проведення гри: Ведучий пропонує учасникам гри будь-яке словосполучення (наприклад, «антиінфляційна політика»). Переможцем вважається той, хто створить більше економічних термінів з букв цього словосполучення.

АНТИІНФЛЯЦІЙНА ПОЛІТИКА (капітал, опція, потік, ціна, пай...)

ЛІНГВІСТИЧНА ГРА «Побажання другу».

Мета гри: збільшення економічної лексики в мовленні учасників.

Хід та правила гри: На кожну літеру слова «податок» треба написати слово-побажання в економічному сенсі (наприклад, «П» – прибуток, «О» – організованість, «Д» - добробут, «А» – альтернатива, «Т» – товарообіг, «О» – обсяг, «К» – кошти). Виграє той, хто напише більше слів-побажань.

Висновки. Отже, застосування лінгвістичних ігор на заняттях з української мови на підготовчих курсах закладу вищої освіти сприяє вдосконаленню мовної та лінгвістичної компетентностей слухачів, що, у свою чергу, позитивно впливає на процес формування комунікативної компетентності учнів.

Перспективним напрямком даного дослідження є розробка системи лінгвістичних ігор, що можна застосовувати на заняттях з української мови при підготовці спеціалістів будь-яких спеціальностей.

Література

1. Біляєв О., Скуратівський Л., Симоненкова Л., Шелехова Г. Концепція навчання державної мови в школах України // Дивослово, 1996. - № 1. – С. 16-21.
2. Вениг Н.Н. Формирование речевой компетенции старшеклассников: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.02 / Херсонский государственный педагогический университет. – Херсон, 2001. – 179 с.
3. Вятютнев М.Н. Коммуникативная направленность обучения русскому языку в зарубежных школах // Русский язык за рубежом, 1977. - № 6. – С. 38-45